

เอกสารเกร็ดความรู้สำหรับประชาชนเรื่องภัยพิบัติ
ชุดที่ 2 อุทกภัย
ความหมาย ปัจจัยเสี่ยง ผลกระทบและการเตรียมตัว¹

อ๋นเรือน เล็กน้อย²
อรรณพ เยื้องไรสง³

ความหมาย และปัจจัยเสี่ยง

น้ำท่วมเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ ที่เกิดจากการมีน้ำปริมาณมากในพื้นที่ โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากน้ำฝนที่ตกลงในพื้นที่ที่มีปริมาณมากและตกลงอย่างต่อเนื่อง และมีสิ่งก่อสร้างที่กีดขวางและปิดกั้นทางไหลของน้ำ ทั้งนี้การเกิดน้ำท่วมจนเป็นภัยธรรมชาติที่เรียกว่า “อุทกภัย” นั้นจะเกิดขึ้นจากปริมาณน้ำที่เพิ่มสูงขึ้น และได้ส่งผลให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนทำให้การดำเนินชีวิตยากลำบากมากขึ้น แต่ในทางกลับกันหากมีปริมาณน้ำที่เพิ่มสูงขึ้น และส่งผลให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นหรือไม่ส่งผลเสียต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ปรากฏการณ์เช่นนี้ นับเป็นเพียงเหตุการณ์น้ำท่วมเท่านั้น ถือว่ายังไม่เกิดอุทกภัย

ดังนั้นการเกิดอุทกภัย จึงมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิอากาศ ได้แก่ หย่อมความกดอากาศต่ำ พายุหมุน ร่องมรสุมหรือร่องความกดอากาศต่ำ และลมมรสุมที่พัดผ่าน รวมทั้งการสร้างสิ่งก่อสร้างของมนุษย์ที่ปิดกั้นทางไหลของน้ำ และการพังทลายของเขื่อนหรือฝายชะลอน้ำที่ส่งผลให้เกิดอุทกภัยจากปริมาณน้ำที่ไหลออกอย่างรวดเร็ว

รูปแบบการเกิดอุทกภัยและผลกระทบ

จากสาเหตุการเกิด สภาพแวดล้อมและลักษณะภูมิประเทศ ทำให้รูปแบบการเกิดอุทกภัย มีดังนี้

1) แบบน้ำป่าไหลหลากหรือน้ำท่วมฉับพลัน เกิดจากลักษณะของพื้นที่ที่ไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำที่มากเกินไปได้ ประกอบกับลักษณะของพื้นที่ที่มีความสูงชัน จึงเป็นเหตุให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่ด้านล่างมีความรุนแรงสูง สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนได้สูงกว่ารูปแบบอื่น

2) แบบน้ำท่วมขังหรือน้ำล้นตลิ่ง เกิดจากปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่พื้นที่ด้านล่างมีจำนวนมากจึงส่งผลให้การระบายน้ำออกจากพื้นที่เป็นไปได้ด้วยความล่าช้า ทั้งนี้รวมไปถึงระบบระบายน้ำที่ไม่มีคุณภาพและการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานปิดกั้นการไหลของน้ำ จึงส่งผลให้น้ำไม่สามารถไหลผ่านตามธรรมชาติและเกิดการท่วมขังในพื้นที่เป็นระยะเวลายาวนานกว่าปกติ

ผลกระทบจากอุทกภัยมีดังนี้

¹สรุปความจากการสัมภาษณ์ อาจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ สุทธิพันธ์ อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คู่มือการเตรียมพร้อมรับอุทกภัย (น้ำท่วม) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และเอกสารเผยแพร่ โดยกรมอุตุนิยมวิทยา เข้าถึงจาก : <https://www.tmd.go.th/info/info.php?FileID=70>

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการศูนย์เชื่อมโยงความรู้และการวิจัยนวัตกรรมด้านภัยพิบัติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

³นิสิตหลักสูตรสหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักวิจัยผู้ช่วยศูนย์เชื่อมโยงความรู้และการวิจัยนวัตกรรมด้านภัยพิบัติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

- (1) ความเสียหายที่เกิดกระแสไฟฟ้าไหลเชี่ยว เช่น ที่พักอาศัยและยานพาหนะเสียหาย มีผู้เสียชีวิต และผู้คนสูญหายจากการพัดพาของน้ำที่ไหลล้น
- (2) โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคถูกทำลาย เช่น ระบบประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ และถนน เป็นต้น
- (3) ความเสียหายทางเศรษฐกิจ ทั้งในภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ดังเหตุการณ์ในปี 2554
- (4) ความเสียหายทางด้านสุขอนามัยจากน้ำที่ท่วมขังยาวนาน ส่งผลให้เกิดการระบาดของเชื้อโรค
- (5) ความเสียหายทางวิถีชีวิต ที่ทำให้มีความยากลำบาก และมีชีวิตจำกั่มากกว่าภาวะปกติ

การเตรียมรับมือ

แม้ว่าอุทกภัยจะสามารถคาดการณ์การเกิดได้ แต่การวางแผนเตรียมรับก็มีความสำคัญมาก เพราะอุทกภัยบางรูปแบบ เช่น การเกิดน้ำป่าไหลหลาก การพังทลายของเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ ที่ทำให้เกิดอุทกภัยภายในระยะอันสั้น ทำให้มีเวลาเตรียมการรับมือที่น้อยลงเช่นกัน จากเหตุการณ์อุทกภัยในพื้นที่ที่ผ่านมาจนถึงมหาอุทกภัยในปี 2554 ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ความสูญเสียที่เกิดขึ้น อาจไม่ใช่เพียงความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจ และชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นจุดเริ่มต้นของภัยอื่นที่จะตามมา

การเตรียมความพร้อม จำแนกออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลาของการเกิดอุทกภัย ได้ดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมก่อนการเกิดอุทกภัย โดยตรวจสอบความพร้อมของที่อยู่อาศัย เช่น การสภาพบ้านเรือน และเสริมแนวป้องกันน้ำที่อาจไหลเข้าสู่บ้านเรือน ตรวจสอบสิ่งอุดตันตามท่อระบายน้ำที่ การย้ายสิ่งของมีค่า เครื่องใช้ไฟฟ้า เอกสารสำคัญขึ้นสู่ที่สูง เพื่อป้องกันความเสียหายและการสูญหาย เตรียมเครื่องอุปโภค บริโภค และยาสามัญพื้นฐานที่เพียงพอต่อการดำรงชีพขณะรอรับการช่วยเหลือ การตัดกระแสไฟฟ้าที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากการที่ไฟฟ้ารั่วไหล การเฝ้าระวังสัญญาณเตือนอุทกภัยและเตรียมการเคลื่อนย้ายบุคคลออกนอกพื้นที่ โดยเฉพาะเด็ก คนชรา และบุคคลที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

2) ขณะเกิดอุทกภัย ภายหลังเมื่อมีการประกาศสัญญาณเตือนอุทกภัย พึงตรวจสอบความพร้อมก่อนการอพยพออกจากพื้นที่ เช่น การตรวจสอบระบบกระแสไฟฟ้า การเก็บสิ่งมีคมที่อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุ และการระมัดระวังจากสัตว์มีพิษที่หลบหนีเข้าสู่ที่พักอาศัย และในขณะที่เคลื่อนย้ายออกนอกพื้นที่ไปยังพื้นที่สูงหรือพื้นที่พักพิงชั่วคราวที่รัฐจัดเตรียมไว้ ผู้ประสบภัยต้องระมัดระวังในการเดินทางจากสภาพน้ำที่ท่วมสูง โดยการสวมรองเท้าที่สามารถป้องกันของมีคมหรือวัตถุแหลมคม การอาศัยไม้หรือวัสดุสำหรับวัดระดับความสูงของน้ำก่อนการเดินเข้าไปในพื้นที่ หลีกเลี่ยงการเดินตามกระแสไฟฟ้า ที่อาจก่อให้เกิดการพัดพาและจมน้ำได้จากกระแสไฟฟ้าที่เชี่ยวแรงและปริมาณน้ำที่ท่วมสูง และในขณะที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยพึงระมัดระวังสุขอนามัยจากการบริโภคอาหารที่ไม่สะอาด โรคระบาดที่มักเกิดขึ้น เช่น โรคผิวหนัง โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร ตลอดจนไม่ขับถ่ายของเสียลงสู่แหล่งน้ำ ที่จะก่อให้เกิดการแพร่กระจายของเชื้อโรคได้

3) ภายหลังการเกิดอุทกภัย ก่อนกลับเข้าที่พักอาศัย ควรตรวจสอบสภาพความสูญเสียและความพร้อมต่อการเข้าที่พักอาศัย เช่น การตรวจสอบฝ้า เพดาน ประตู เครื่องใช้ไฟฟ้า และเครื่องใช้ในครัวเรือนให้ปลอดภัย และป้องกันการอันตรายจากสัตว์มีพิษ ที่อาจหลบหนีเข้ามาอาศัยในบ้าน ทำความสะอาด ซ้ำเชื้อเครื่องหนัง ผนังบ้าน และพื้นที่เสี่ยงต่อการเป็นแหล่งเชื้อโรค ให้พร้อมก่อนการเข้าอยู่อาศัย
